

Stap 6 Aanvullende diagnose

Stap 6.A. Inschakelen extern deskundige

Actie: ib'er en leerkracht

In sommige gevallen is het aan te raden een extern deskundige in te schakelen. Dit kan een psycholoog / orthopedagoog van de SBD zijn of een andere deskundige. Het is van belang dat u (in overleg met ouders) weet welke deskundige u inschakelt, omdat anders de kans bestaat dat ouders met deskundigen in school stappen, waar u zelf niet achter staat. U en de ouders moeten beiden vertrouwen hebben in de deskundigheid van deze extern adviseur.

Het inschakelen van een extern deskundige is vooral zinvol, wanneer u zelf in onvoldoende mate een goed beeld krijgt van de leerling of in geval van een groot meningsverschil met de ouders. Het komt voor dat kinderen zich thuis anders gedragen dan op school.

Tevens is het belangrijk dat u met de ouders afspreekt wie de kosten voor het inschakelen van deze extern deskundige betaalt.

Voor is het aan te raden dat er externe hulp wordt ingeschakeld, wanneer er sprake is van:

- een duidelijk verschil van inzicht tussen ouders en school. Wanneer u het beeld dat de ouders hebben over de mate van de ontwikkelingsvoorsprong niet in de observatie herkent is het raadzaam dit meningsverschil niet te laten escaleren en een extern onderzoek te laten doen.
- wanneer een plan van aanpak niet werkt. Op grond van uw schooldiagnose hebt u een plan van aanpak opgezet. Als blijkt dat dit plan van aanpak niet tot voldoende resultaten leidt, is een vervolgonderzoek gewenst.

Voor verdere informatie over het inschakelen van een deskundige verwijzen wij graag naar het onderdeel 'Uitzonderingen' in deze map.

U kunt de resultaten van dit onderzoek overnemen in het resultatenblad.

Stap 6.B. Onderpresteren

Actie: ib'er en leerkracht

Onderpresteren is langdurig minder presteren dan wat op basis van de aanwezige mogelijkheden verwacht mag worden. In de literatuur worden twee vormen van onderpresteren onderscheiden:

- Het presteren binnen het groepsgemiddelde, maar onder de eigen capaciteiten. Deze kinderen passen zich aan de groepsnorm aan. Zij willen niet het gevaar lopen op grond van hun schoolprestaties een uitzonderingspositie in te nemen en zorgen ervoor dat hun resultaten gemiddeld zijn. Deze kinderen zijn wel in staat om in een andere leeromgeving hun leergedrag te veranderen. In de schoolsituatie 'verraden' deze kinderen zichzelf bij opdrachten, die een beroep doen op het creatieve denken en het probleemoplossend denken, zoals bijvoorbeeld: brainstormtechnieken, het aanbieden van vraagstukken als 'wat zouden de gevolgen kunnen zijn als een mens maar twee vingers aan elke hand had', het laten afmaken van een verhaal, etc. Bij deze taken kunnen zij op voorhand niet inschatten 'waar de lat ligt' en reageren zij zoals ze zijn, mits u ze als eerste een beurt geeft. Deze kinderen kunnen profijt hebben van interventies als doortoetsen, verrijken, versnellen en de samenwerking met ontwikkelingsgelijken. Het initiatief moet echter wel van de leerkracht uitgaan; zelf ondernemen ze geen actie om voor deze activiteiten in aanmerking te komen.
- Het presteren onder het groepsgemiddelde. Pluymakers en Span (1999) beschrijven deze kinderen als volgt: "Dit soort kinderen vertoont kenmerken als minderwaardigheidsgevoelens, wantrouwen en onverschilligheid. Ze voelen zich hulpeloos en nemen daarom geen verantwoordelijkheid voor wat ze doen. Tegelijkertijd willen ze zelfstandig zijn en verzetten ze zich tegen de invloed van ouders en leerkrachten. Ze hebben een afkeer van intellectuele prestaties en hebben een slechte werkhouding. Ze maken taken niet af. Het ontbreekt hen aan zelfdiscipline: ze zijn gemakkelijk af te leiden en impulsief. Hun persoonlijk aanpassingsvermogen is gering en ze voelen zich ingeperkt in hun gedrag. Ze doen weinig aan buitenschoolse activiteiten en zijn ook onder gunstige omstandigheden niet in staat om hun gedrag te veranderen. De oorzaken van deze vorm van onderpresteren liggen vooral buiten de school".

Naast te weinig differentiatie wordt onderpresteren in de hand gewerkt door twee andere factoren in de schoolsituatie:

- Door een negatieve houding ten opzichte van de school.
Onderpresteerders hebben doorgaans een negatieve houding ten opzichte van school. De negatieve houding van de onderpresteerders en hun ouders ten opzichte van school kan het gevolg zijn van teleurstelling in de school, omdat de school verzuimd heeft aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van het kind. Hierdoor is het kind gedemotiveerd geraakt voor het schoolse leren.
Ook het Three-Times-Problem (Freeman 1991) kan onderpresteren in de hand werken. In een normale groep is het gebruikelijk dat de leerkracht dezelfde dingen drie keer zegt. De eerste keer wordt de voorkennis van de kinderen geactiveerd en wordt de nieuwe leerstof geïntroduceerd. Deze leerstof wordt onder begeleiding mondeling geoefend en tot slot vat de leerkracht de nieuwe leerstof samen. Het begaafde kind begrijpt de nieuwe leerstof bij de eerste aanbieding. Om verveling te vermijden tijdens het luisteren naar de herhaling, ontwikkelt het kind een speciale techniek: het traint zich om de eerste keer goed te luisteren en luistert niet meer naar de inoefening en de samenvatting.

Doordat het kind niet meer luistert, loopt het kind het risico een gedeelte van de vervolginstructie te missen. Hierdoor kunnen er hiaten in de kennis ontstaan. Begaafde kinderen kunnen hierdoor gedemotiveerd worden en zich generen. Ze weten van zichzelf, dat ze slim zijn en toch hebben ze een achterstand in vergelijking met hun groepsgenoten!

- Door leerkrachtvariabelen
Leerkrachten werken onderpresteren in de hand, wanneer zij begaafde kinderen niet signaleren en ook van deze kinderen aanpassing eisen aan de groepsnorm. Creatieve kinderen lopen extra risico, omdat de onderwijsstijl niet goed aansluit bij hun leerstijl. Schools leren doet voornamelijk een beroep op het stap-

voor-stap leren en het convergente denken, terwijl creatieve kinderen een voorkeur hebben voor taken die een beroep doen op het divergente denken.

U kunt gebruik maken van de signaleringslijst onderpresteerders om deze kinderen alsnog te signaleren.³

³ De signaleringslijst onderpresteren is ontwikkeld door Ine Gooijen, Hoensbroek

Stap 6.C. Versnellen of vervroegde doorstroming

Actie: ib'er en leerkracht

Wanneer u overweegt om een leerling een groep 'over te laten slaan' is het van belang om onderstaande punten mee te nemen bij uw afweging.

- Cognitieve capaciteiten: het kind moet over meer dan gemiddelde intellectuele capaciteiten beschikken.
- Didactische voorsprong: om een goede start te maken in de volgende groep is het van belang dat het kind didactisch aansluiting vindt in de groep. Zonder een goede didactische aansluiting kan de stap te groot zijn. Het kind maakt dan een positieverandering door: van de beste leerling in de groep wordt hij in één keer een van de zwakkere leerlingen. Veel leerlingen hebben moeite met deze positieverandering.
- Spanningsboog: de leerling moet zijn aandacht langere tijd op zijn werk kunnen richten.
- Werkhouding: de leerling moet over een werkhouding beschikken die geen belemmering vormt voor het meedoen in een hogere groep.
- Zelfstandigheid: de leerling moet over voldoende zelfstandigheid beschikken om zich in de volgende groep te kunnen handhaven. In de voorbereidingsfase van de versnelling spelen ouders hierbij een belangrijke rol (zelf afdrogen na het douchen, op de fiets naar een vriendje mogen).
- De sociaal-emotionele ontwikkeling: een kind moet aansluiting kunnen vinden bij kinderen, die een jaar ouder zijn. Het kind moet zich ook qua zelfstandigheid met zijn groepsgenoten kunnen meten.
- De fysieke gesteldheid: bij kinderen, die vanwege medische klachten vaak de lessen verzuimen, moet men voorzichtig zijn met het laten overslaan van een groep.
- Sparringpartners: het is belangrijk dat er in de groep waar het kind naar toe gaat sparringpartners zijn met wie hij/zij met verrijkingsmateriaal kan werken.
- Zorgleerlingen: het aantal kinderen die extra aandacht nodig hebben moet voor de leerkracht werkbaar blijven.
- Thuisituatie: de leerling krijgt op school een nieuwe omgeving waar het aan moet wennen. Wanneer de thuisituatie niet stabiel is door bijvoorbeeld een ernstig ziek gezinslid of een mogelijke echtscheiding van de ouders, kan het beter zijn om de versnelling uit te stellen.

De VersnellingsWenselijkheidsLijst⁴

De VersnellingsWenselijkheidsLijst (VWL) is ontwikkeld om leerkrachten en andere betrokkenen te ondersteunen in de beslissing een leerling al dan niet vervroegd naar een volgende groep te laten gaan (halverwege het schooljaar) c.q. een groep te laten overslaan (aan het eind van het schooljaar). De lijst kan gebruikt worden vanaf groep 1/2. Hoewel het overslaan van een groep meestal in verband gebracht wordt met hoogbegaafde leerlingen, is (gediagnosticeerde) hoogbegaafdheid geen voorwaarde om voor een leerling de VWL in te vullen.

Onderwijsaanpassingen, zoals 'compacten en verrijken', samenwerkend leren of het versnellen binnen één vak, zijn voor veel (hoog)begaafde en/of zeer goed presterende leerlingen goede oplossingen. Behalve dat niet iedere basisschool deze aanpassingen kan bieden, zijn er echter ook kinderen waarbij een dergelijke maatregel onvoldoende is voor een optimale ontwikkeling. Deze leerlingen zijn er het meest bij gebaat om, naast de hierboven genoemde aanpassingen, óók te versnellen naar een volgende groep.

Omdat het hier gaat om een ingrijpende maatregel is het van belang dat deze op gefundeerde wijze genomen wordt, niet in de laatste plaats om de zorg bij ouders en onderwijsgevendenden weg te nemen. Uit internationaal onderzoek is gebleken dat het versnellen naar een volgende groep een effectieve interventie kan zijn in het

⁴ Ontwikkeld door: Drs. Lianne Hoogeveen, Dr. Janet van Hell, Prof. Dr. Ludo Verhoeven
Uitgave van: Centrum voor BegaafdheidsOnderzoek, Radboud Universiteit Nijmegen

onderwijs aan (hoog)begaafde en/of zeer goed presterende leerlingen. Dat betekent nog niet dat deze interventie geschikt is voor *iedere* leerling met hoge intellectuele capaciteiten.

De VernellingsWenselijkheidsLijst (VWL) is bedoeld om alle relevante factoren met betrekking tot een specifieke leerling mee te laten wegen in de uiteindelijke beslissing om al dan niet tot het versnellen naar een volgende groep over te gaan. De VWL kan gebruikt worden als eerste instrument in de discussie over het eventueel versnellen naar een volgende groep. De handleiding bevat informatie over het invullen, scoren en interpreteren van het VWL formulier. De bedoeling is dat zowel de handleiding als het formulier gebruikt worden binnen een interdisciplinair team van onderwijsgevend en ouders, waarbij ook de leerling zelf betrokken kan worden.

De VWL is te downloaden op:

<http://www.ru.nl/socialewetenschappen/ambulatorium/cbo/algemeen/publicaties/>.

U kunt de resultaten van dit onderzoek overnemen in het resultatenblad.